

МАРІЯ ЯКУБОВСЬКА

<http://orcid.org/0000-0003-4937-6976> orcid.org/0000-0002-7774-955X

mmamariat92@gmail.com

кандидат філологічних наук

доцент

Українська академія друкарства
вул. Під Голоском 17, м. Львів, Україна

«ВІД КУЛЬТУРИ МИСЛЕННЯ ДО КУЛЬТУРИ ДУХОВНОГО ПЕРЕЖИВАННЯ»: ДИСКУРС ЛІТЕРАТУРНОГО ТЕКСТУ У СИСТЕМІ ГУМАНІТАРНОЇ БЕЗПЕКИ СУЧАСНОСТІ

Висвітлено науково-теоретичні аспекти алгоритму інноваційних змін у системі сучасної школи, в основі яких лежить відповідь педагогічної науки викликам новітньої доби, коли педагогіка створює передумови для утвердження якісних інноваційних процесів педагогічної взаємодії у системі «освіта – суспільство», що становить основи гуманітарної безпеки суспільства. Розглянуто проблеми оновлення і впровадження інноваційного змісту освіти, переформатування системи вимог до знань та умінь вихованця вищої школи, максимальна взаємодія між практикою і навчанням, які формуються на основі продуманого культурологічного впливу, система становлення культурологічної компетентності, що є наслідком симбіозу зусиль усіх ланок навчально-виховної діяльності нинішньої школи. Розглядається система формування людської індивідуальності у системі особистісно зорієнтованої освіти. Аналізується вплив предметів гуманітарного циклу на формування особистих якостей студента: цілеспрямованої волі, добре продуманої дії і психологічно-вольових зусиль. Розглядається парадигма людино центричної педагогіки у системі двох найважливіших напрямків: реалізації творчих можливостей людської індивідуальності, які мають бути максимально корисними як для кожної конкретної людини, так і для всього людства.

Ключові слова: культурологічна компетентність, культурологічний світогляд, культурологічна свідомість, культурологічне середовище, психологічна безпека суспільства, мистецтво спілкування.

МАРИЯ ЯКУБОВСКАЯ

кандидат филологических наук, доцент

Украинская академия книгопечатания

ул. Под Голоском 17, г. Львов, Украина

«ОТ КУЛЬТУРЫ МЫШЛЕНИЯ К КУЛЬТУРЕ ДУХОВНОГО ПЕРЕЖИВАННЯ»: ДИСКУРС ЛИТЕРАТУРНОГО ТЕКСТА В СИСТЕМЕ ГУМАНИТАРНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ СОВРЕМЕННОСТИ

Затронуты проблемы научно-теоретических аспектов алгоритма инновационных изменений в системе современной школы, в основе которых лежит ответ педагогической науки вызовам новой эпохи, когда педагогика создает предпосылки для утверждения качественных инновационных процессов педагогического взаимодействия в системе «образование – общество», что составляет основы гуманитарной безопасности общества. Рассматриваются проблемы обновления и внедрения инновационного содержания образования, переформатирование системы требований к знаниям и умениям питомца высшей школы, максимальная взаимодействие между практикой и обучением, которые формируются на основе хорошо продуманного культурологического влияния, рассматривается система становления культурологической компетентности, которая является следствием симбиоза усилий всех звеньев учебно воспитательной деятельности современной школы. Рассматривается система формирования человеческой индивидуальности в системе личностно ориентированного образования. Анализируется влияние предметов гуманитарного цикла на формирование личных качеств студента: целенаправленной воли, хорошо продуманной действия и психологически волевых усилий. Рассматривается парадигма человеко центрической педагогике в системе двух важнейших направлений: реализации творческих возможностей человеческой индивидуальности; которые должны быть максимально полезными как для каждого конкретного человека, так и для всего человечества.

Ключевые слова: культурологическая компетентность, культурологическое мировоззрение, культурологическое сознание, культурологическая среда, психологическая безопасность общества, искусство общения.

MARIA YAKUBOVSKA

Associate Professor of the Department of Information,
Library and Book Business
The Ukrainian Academy of Printing,
Candidate of Philological Sciences 17 Pid Holoskom Str., Lviv, Ukraine

THE WAY FROM THINKING TO SPIRITUAL INSIGHT: THE LITERARY TEXT DISCOURSE IN THE FRAMEWORK OF HUMANITARIAN SECURITY OF THE PRESENT

The article discusses problems of scientific and theoretical aspects of algorithms of innovative changes in the system of modern school. In their basis lies the answer of modern Pedagogy to present-day challenges, when the educational science, performing its historical tasks, develops preconditions for assurance of quality innovative processes of pedagogical interaction in the "education-society" system. This forms the basis of the humanitarian security of our society. The paper considers the problems of updating and introducing the innovative content of education, reformatting the system of requirements to the knowledge and skills of a high school student, the maximum interaction between practice and study, which are formed on the basis of well-thought-out culturological influence. The system of formation of culturological competence is studied as the one, which arises as a consequence of the symbiosis of the efforts of all units in the educationally process at modern school.

The system of formation of human personality is considered in the system of personally oriented education. The paper analyzes the influence of the subjects of the humanitarian cycle on the formation of the following personal qualities of a student: purposeful will, well-thought-out action and psychological and volitional efforts. The paradigm of human-centered Pedagogy has been studied in the system of two most important directions. The realization of creative possibilities of human individuality should be useful for each individual, as well as for the whole humanity.

Keywords: *culturological competence, cultural outlook, psychological security of society, cultural consciousness, art of communication, culturological environment.*

Для успішної реалізації завдань сучасної особистісно зорієнтованої освіти важливим є формування культурологічної компетентності вихованців, що становить основу гуманітарної безпеки сучасності, складовою якої є інформаційна та психологічна безпека суспільства. Гармонія соціуму залежить від гармонійного становлення особисті на всіх етапах навчальної діяльності. У цих процесах важливим є дослідження науково-теоретичних аспектів формування алгоритму інноваційних змін у системі сучасної освіти та визначення ролі гуманітарних предметів у системі вирішення даних проблем. Актуальними є також дослідження вироблення взаємозв'язку системи формування культурологічної компетентності вихованців і викладання предметів філологічного напрямку у системі сучасної інноваційно зорієнтованої освіти. Сьогодні дослідження формування культурологічного мислення студентів засобами предметів гуманітарного циклу студентів ще не стало об'єктом концептуального наукового дослідження.

Про актуальність вказаної теми свідчить те, що на нинішній час існує чимало наукових праць з проблеми формування культурологічного світогляду на всіх етапах освітньої діяльності. Формування культурологічної компетентності як інноваційної парадигми сучасності досліджене такими науковцями, як Бех І. Д., Герганов Л. Д., Герлянд Т. М., Гончаренко С. У., Єршова Л. М., Зязюн І. А., Каленський А. А., Кремінь В. Г., Лузан П. Г., Ничкало Н. Г., Огнев'юк В. О., Орлов В. Ф., Пантюк М. П., Пасічник І. Д., Пригодій Л. А., Пуховська Л. П., Радкевич В. О., Романишина Л. М., Сисоева С. О., Теловата М. Т., Щербак О. І., Ягупов В. В. та ін. Наукові проблеми культурологічної підготовки студентів, професійної освіти в стратегії духовно-екзистенційної боротьби за оновлення суспільства вивчають Андрущенко В. П., Кремінь В. Г., Євтух М. Б., Сліпучіна І. А., Токмань Г. Л., Шапран О. І. та ін.

Алгоритм формування духовно-екзистенційних основ особистості у системному відтворенні «від культури мислення до культури духовного переживання» накреслив І. Д. Бех. Він наголосив: «Багатівкове відчуження людини від справжніх духовних цінностей призвело до кризових явищ, пов'язаних із занепадом духовно-моральних ідеалів, посиленням зла і насильства. Девальвація духовних цінностей суттєво вплинула на посилення тенденції зростання

жорстокого індивідуалізму, прагматизму, зверхнього ставлення до інших людей та приниження їхньої гідності, зневаги до рідної культури та історико-культурних традицій» [3, с. 3].

Мета статті – розглянути проблеми формування культурологічного мислення студентів як предмет цілісного та системного дослідження, що становить основу гуманітарної безпеки суспільства, показати вплив предметів гуманітарного циклу на формування культурологічного світогляду молодого людини, показати тенденції співпраці технічного та гуманітарної складових педагогічно зорієнтованої педагогіки сучасності.

Питання взаємодії гуманітарного і технічного напрямків сьогоденної освіти, їхньої взаємної інтеграції виходить за межі лише освітніх проблем; адже це імператив розвитку державної гуманітарної політики на наступні століття. Культурологічна парадигма сучасності формує особистість засобами мистецтва, а відтак ця особистість здатна перетворювати світ, якісно оновлюючи його.

Культурологічна парадигма базується на досягненнях мистецького світу, серед яких література є виявом не лише духовної свідомості суспільства, а і його трансформацією у майбутнє. У системі підготовки майбутніх фахівців економічного (книгознавчого) і документознавчого профілю упродовж семи років нами розроблено предмет «Сучасний літературний процес», який викладався на II курсі у системі підготовки бакалаврів. Якщо на початку проведення експерименту 13 % студентів називали цей предмет важливим для майбутньої професії, то на завершальному етапі на важливості його вивчення наголошувало 64 %. Це є свідченням зростання уваги студентів до предметів гуманітарного циклу. У процесі вивчення предмета «Сучасний літературний процес» досліджуються не просто культурологічні явища у загальнолюдському вимірі, а відображено їхню роль у царині становлення новітнього людиноцентричного духовного простору.

Кризу культури, на нашу думку, варто розглядати у зв'язку з такими явищами: державні структури почасти постають гальмом для розвитку культурологічного напрямку в суспільному вимірі; системні прояви у провідних культурологічних сферах песимізму та зневіри у творчих можливостях людської індивідуальності; проголошення культу сили як необхідної умови подолання кризових явищ тощо. Руйнування усталених традиційних зв'язків між людьми призвело до появи «людини маси», для якої вже не потрібне виправдання за власні діяння ані перед собою, ані перед іншими людьми.

Основу гуманітарної безпеки суспільства становлять інформаційна та психологічна безпека, які є водночас структурними елементами гуманітарної безпеки і перебувають з нею у тісному взаємозв'язку. Щоб пізнати суть епохи, потрібно осмислити духовні набутки, створені нею. Література реагує на зміни у суспільному житті, аналізує пройдений суспільством шлях, показує перспективи розвитку, застерігає від поразок і невдач. Вона має чи не найбільш визначальну роль у формуванні внутрішнього світу особистості. Для неї дуже важливо, щоб молоде покоління, яке на нинішній час потрапляє під суттєвий вплив засобів масової інформації, зуміло розібратися в істинних духовних цінностях, виростало національно свідомим, було творцем держави.

Визначна діячка української культури, письменниця О. Теліга як літературно-науковою творчістю, так і практичними діями утверджувала розуміння, що там, «де стоїть боротьба, розложена на десятиліття, на покоління – там треба виховувати характер, висталити волю. Там треба нової людини, що діє не з примусу, а з внутрішнього наказу. Треба людини, що свій обов'язок трактує не як важке ярмо, але як задоволення внутрішньої потреби. Що в сповненні цього обов'язку бачить мету свого життя та щастя. А при тому залишається повною людиною» [10, с. 171].

Вислів «повна людина» перегукується із висловом І Франка – «цілий чоловік», тобто повнокровний, гармонійний чоловік. Сформувати таку людину можна лишень засобами впливу красного письменства. Тому такою важливою є проблема соціологічного, філософського, психологічного вивчення впливу художньої літератури на духовне здоров'я суспільства.

У наш непростий час така книга є надзвичайно цінною, адже вона на конкретних фактах доводить, що українська література, попри всі негаразди, перебуває у стані піднесення. Доки народ пише – він живе.

Вивчення сучасної літератури є необхідною умовою формування духовного простору Української держави, виховання національної еліти, єднання сучасного покоління з

попередніми і прийдешніми в одне ціле. Адже література – це неоціненна національна святиня, скарбниця духовних надбань народу, запорука його подальшого культурного прогресу.

Літературний текст найбільшою мірою відображає загальний психологічний стан суспільного буття і є відображенням не лише суспільних, а і психологічних процесів, які відбуваються нині. Крім того, часто літературний текст є духовною субстанцією, що вимірює розвиток суспільного буття на багато десятиліть уперед.

Мова як духовно-екзистенційне явище живе у літературному тексті. Тому культурологічна компетентність вимірюється не лише формуванням мовної, а в кожному конкретному випадкові мовленнєвої компетенції; усвідомленням системи культурологічних поглядів, для формування яких літературний текст є важливим архетипом, на якому тримається духовне осереддя суспільства. Тягліть пракоренів, родинного вогнища – важлива основа духовного виховання і відповідного становлення нашого сучасника.

У літературному тексті живе відчуття краси як духовно-екзистенційної основи людського буття. Мистецтво, найяскравішим представником якого є художній текст, повинно давати людській індивідуальності особливе відчуття духовної гармонії існування у навколишньому світі. Тобто відчуття гармонії, що протистоїть хаосу, вседозволеності, вакханалії, цементується високохудожнім літературним текстом. Це та духовна Батьківщина, котра тримає у силовому полі своєї уваги культурологічну вісь сучасності. Література стає важливим чинником, яка формує моральний і суспільний обов'язок людської індивідуальності.

Сьогодні в літературі постмодерного напрямку знаходимо загрозливі мотиви руйнації людського світу, проблеми самотності людської індивідуальності, трагічне роздвоєння особистості. Зрозуміло, що це наслідок впливу певних деструктивно-песимістичних соціальних процесів. Очевидно, що важливим є підбір літературних текстів і персоналії для вивчення.

Окрім того, за нашими спостереженнями, існує пряма залежність між вивченням студентами предметів гуманітарного циклу і загальною професійною підготовкою майбутніх фахівців. Студенти, котрі вибрали за довільною системою вивчення предмет «Сучасний літературний процес», є більш успішними в навчанні. Крім того, в таких студентів чіткіше структурується діяльність людської індивідуальності, розширюючи сегмент інтелектуальної дії, вдосконалюється система мислительної діяльності, що все частіше розглядається як метадія. Тобто людська індивідуальність, яка перебуває у візуальній статичності, може мати у своїй підсвідомості системну інноваційну дію, що сприяє її успішній інтелектуальній діяльності і відповідно професійному зростанню.

Останні роки показують, що маємо якісно оновлену формацію молодого покоління. Це особистості, котрі прагнуть глибоких всебічних знань, чуттєво реагують на зміни, які відбуваються у житті, не бояться брати на себе відповідальність. Тому педагогічна взаємодія на сучасному етапі набуває якісного оновлення: успіхи сучасної педагогіки переконливо доводять, що культурологічні аспекти лише посилюють гносеологічні основи освітнього процесу.

Це означає, що культурологія як системний напрямок сучасної інноваційної освіти цілковито відповідає дидактичним завданням і широко сприяє розвитку усіх форм і засобів педагогічного впливу. Особливість педагогіки як системної взаємодії достатньо актуалізована за активної інтеграції з суспільним буттям.

Зрозуміло, що мотиваційною причиною розвитку педагогічного знання є практичні потреби як суспільства, так і людей. Тому реальний результат не може бути одномоментним. Зважаючи на важливість заданих цілей, мусимо усвідомлювати, що реальні результати педагогічного поступу – це якісні зміни суспільного буття. Отож, педагог у своїй щоденній праці здатен розкривати правду життя, тенденцію його розвитку.

Нинішня педагогіка, використовуючи культурологічні знання, неодмінно розширює наші можливості ґрунтового бачення і відчуття дійсності. Педагогіка, яка не базується на зацікавленні та синергетичному впливі, залишається у минулому. Педагогіка – це особливий вид наукової діяльності і взаємодії, який розповідає про терни і квіти людських шляхів, показує радощі і труднощі життєвого шляху. Звідси і бере витоки педагогічна майстерність, що відрізняє педагогіку від інших форм гуманітарної діяльності. У даному випадку форма гносеології та аксіології повністю відповідають загальному законові взаємозв'язку і взаємообумовленості явищ у педагогіці і суспільстві.

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

Формування культурологічної парадигми не обмежується лише формуванням культурологічного ставлення до того чи іншого предмета зображення. Кінцевий результат творення інноваційної культурологічної парадигми пов'язаний з формуванням особистості, яка є творчою, відповідальною, креативно вдумливою та заглибленою у соціальні цінності.

Культурологія стає вагомою частиною наукового пізнання, що дозволяє пояснити будь-яке наукове явище у світі багатовимірності зв'язків і одночасно стати основою для творення наукової моделі у тій чи іншій галузі знань. Міра істинності наукового знання залежить від наявної гносеологічної ситуації і чіткості методологічних установок. Система творення інноваційної культурологічної парадигми сучасності – це завдання духовної культури нашої доби, яка пов'язана із системними розвитком гуманізації та гуманітаризації освіти, що становить основу гуманітарної безпеки сучасності. Духовно-екзистенційні процеси на нинішньому етапі розвитку соціуму потребують постійного вивчення, адже у системі цих зв'язків накреслюються загальні тенденції розвитку людства.

Тема поєднання технічної і гуманітарної складової у системі особистісно зорієнтовано освіти – це широка тема, яка інтегрується у систему дискурсу інноваційного оновлення сучасної школи і розвитку соціуму, так як у прямій залежності відбувається розвиток суспільства і розвиток сучасної школи, у стінах якої готуються кадри суспільної еліти.

ЛІТЕРАТУРА

1. Базиль Л. О. Становлення і розвиток літературної освіти в Україні у 1918–1938 рр.: дис. ... канд. пед. наук / Л. О. Базиль. – К., 2004. – 208 с.
2. Бальзак О. Думки про мистецтво / О. Бальзак. – К.: Мистецтво, 1981. – 253 с.
3. Бех І. Д. Сучасні методологічні напрями виховання особистості / І. Д. Бех // Кримські педагогічні читання: матеріали Міжнар. наук. конф. (12–17 вересня 2001 р.) – Х.: ХПІ, 2001. – С. 24–30.
4. Бех І. Д. «Духовна особистість у контексті освітніх викликів» / І. Д. Бех // Рідна школа. – 2019. – № 1. – С. 3–7.
5. Дичківська І. М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посібник / І. М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
6. Мистецтво у розвитку особистості: монографія / Ничкало Н. Г., Зязюн І. А., Отич О. М., Соломаха С. О., Сотська Г. І., Вовк М. П., Попик О. І., Філіпчук Н. О., Чембержі М. І., Харченко П. В., Ніколаї Г. Ю. – Чернівці: Зелена Буковина, 2006. – 224 с.
7. Кремень В. Україна: шлях до себе. Проблеми суспільної трансформації / В. Кремень, В. Ткаченко. – К., 1999. – 658 с.
8. Кремень В. Духовність і культура суспільства визначаються розвитком освіти / В. Кремень // Edukacja wspoteczens twachwielo kulturowych / Wyzsza Szkola Pedagogiczna ZNP. – Warszawa, 2012. – С. 45–57.
9. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина, освіта, соціум / В. Г. Кремень. – К.: Грамота, 2007. – 576 с.
10. Кремень В. Г. Філософія національної ідеї. Людина, освіта, :
11. Теліга О. Збірник; ред. і прим. О. Ждановича / Олена Теліга. – Детройт; Нью-Йорк; Париж, 1977. – 470 с.
12. Токмань Г. Л. Методика навчання української літератури в середній школі: підручник / Г. Л. Токмань. – К.: Академія, 2012. – 312 с.

REFERENCES

1. Basil L.O. Stanovlenia i rosytok literaturnoi osvitu v Ukraini u1918 – 1938 r.r. [Tekst]: dys...kand. ped. nauk.– Natsionalnyi pedagogichnyi un-t. M.P.Dragomanova.[Basil L.O. Formation and development of literary education in Ukraine in 1918 – 1938 r.r. [Text]: Dis ... Cand. Ped. Sciences. – National Pedagogical University. MP Dragomagnova. – K., 2004. – 208 p.]
2. Balzak O. Dumky pro mystetstvo.–K.: Mystetstvo, 1981.– 253 s. [Balzak O. About the Art. – K. : Art, 1981.– 253 p.]
3. Bech I. D. «Dykhovna osobustist u konteksti osvritnikh vyklykiv» // Ridna shkola.–2019, No.1.–S.3–7 [Bech I. D. "Spiritual personality in the context of educational challenges" // Ridna shkola.–2019, No.1.– P.3–7].
4. Mystetstvo u rozvitku osobistosti: [monographia / Nychkalo N.G., Zyazun IA, Otich O.M., Solomach S.O., Sotska G.I., Vovk M.P., Popyk O.I. , Filipchuk N.O., Chemberzhi M.I., Kharchenko P.V., Nikolai G.Yu.]. – Chernivtsi: Zelena Bukovina, 2006. – 224 pp. [Art in the development of personality: [monograph / Nychkalo N.G., Zyazun IA, Otich O.M., Solomach S.O., Sotska G.I., Vovk M.P., Popyk

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ У РОЗВИТКУ СУЧАСНИХ ОСВІТНІХ СИСТЕМ

- O.I. ., Filipchuk N.O., Chemberzhi M.I., Kharchenko P.V., Nikolai G.Yu.]. - Chernivtsi: Zelena Bukovina, 2006. – 224 pp.]
5. Kremen V.G. Tkachenko V. Ukraine: Shliakh do sebe. Problemy syspilnoi transformatsii.– K., 1999. – 658 s. [Kremen V.G. Tkachenko V. Ukraine: The way to yourself. Problems of social transformation. – K., 1999. – 658 p.]
 6. Kremin V.G. Philosophia nationalnoi idei. Liudyna. Osvita. – 746 s. [Kremin V.G. Philosophy of the national idea. Man. Education.– 746 p.]
 7. Teliga Olena. Zbirnyk. Redaktsia I prymitky O. Zhdanovich. – Detroit-New York-Paris, 1977.– 470 s.] [Teliga Olena. Collection. Edition and notes of O. Zhdanovich. – Detroit-New York-Paris, 1977.– 470 pp. P.171].
 8. Tokman G.L. Metodyka navchania ukraïnskoi literatury v seredniy shkoli. Textbook. – K.: Academy, 2012. – 312 p. [Tokman G.L. Methodology of teaching Ukrainian literature in high school. Textbook. – K.: Academy, 2012. – 312 p.]

Стаття надійшла в редакцію 26.03.2019 р.